

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЕКСПОРТУ

У роботі проаналізовано доцільність оптимізації структури експорту в Україні: зростання технологічної компоненти та обмеження сировини. Досліджено вплив обмінного курсу та інфляції на динаміку технологічного експорту та експорту металопродукції. Обґрунтовано неефективність цінових методів державного стимулювання реалізації експортного потенціалу.

Переваги зовнішньоорієнтованого розвитку стосуються не так високих обсягів торгівлі, як покращення товарної структури експорту. З часом досягнуте економічне зростання і нові знання змінюють структуру національної економіки у напрямі експортування технологічно інтенсивнішої продукції. Оскільки внутрішній попит падає, економічне зростання відбувається завдяки технологічному експорту [7, с.198]. Досить часто у наукових дослідженнях країн, що розвиваються [1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 12] стверджується про недоцільність високої залежності економіки від сировинного експорту, що обмежує довгострокове економічне зростання. Однак, недостатньо висвітленими залишаються питання впливу макроекономічних чинників на структуру експорту загалом та розвиток технологічного сектору зокрема. Метою цієї роботи є вивчення впливу девальвації грошової одиниці та індексу споживчих цін на динаміку технологічного та сировинного експорту.

Порівняльний аналіз країн Латинської Америки та Південно-Східної Азії переконує, що передумови для технологічних галузей створено їх експортною орієнтацією [4, с. 16]. Здатність експортувати виступає індикатором розвитку в правильному напрямі. На думку Борецького [2, с. 20], швидко скоротити відставання України за рівнем життя населення від

країн-лідерів можна тільки шляхом нарощування випуску новітньої техніки і переходу до експорту високотехнологічної продукції. Серед підприємств-потенційних експортерів проходить усвідомлена селекція (англ. *conscious self-selection*), що передбачає вихід на зовнішній ринок лише продуктивних фірм, з товарами високої якості [11]. Достатньо важливими для зростання експорту є структурні перетворення в економіці, які дають можливість перерозподіляти ресурси в експортний сектор економіки [12, р. 142].

Товарна структура української зовнішньої торгівлі переконує, що зростання експорту відбувається переважно за рахунок сировинних галузей. Порівняння з країнами Центральної та Східної Європи лише посилює зроблені зауваження. Вітчизняний експорт сировини і товарів з низькою питомою вагою доданої вартості у 4-6 разів перевищує аналогічний показник для Чехії, Угорщини та Польщі (рис. 1).

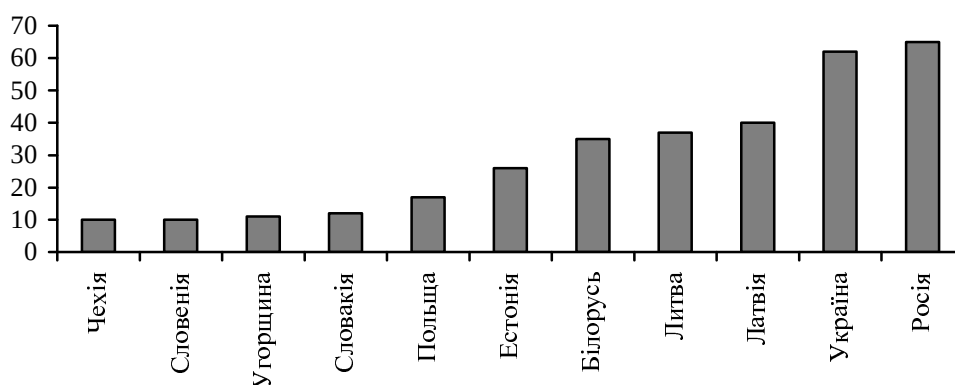

Рис. 1. Експорт сировинної продукції, % до загального експорту, 2006 р.

Джерело: World Development Indicators, 2007

Підвищення ефективності українського експорту пов'язується з цілеспрямованим оновленням основних фондів, технологій та продукції [6], використанням надходжень від експорту для технічного переозброєння, передусім у галузі машинобудування [1]. Разом з тим залишається дискусійною залежність українського експорту загалом та його технологічної компоненти від обмінного курсу. Занижений обмінний курс гривні, на думку багатьох українських вчених, виступає чинником

збільшення виробництва і поліпшення торговельного балансу [3, 10]. Прихильниками „слабкої” гривні не враховувалася залежність експорту від здешевлення критичного імпорту, передусім машин і обладнання, що важливо для технологічного переоснащення виробництва [9, с. 55-56].

Проблеми конкурентоспроможності експортерів загострюють наступні чинники: недосконалість діючих схем фінансування експорту; слабкість інститутів банківської і страхової системи; недостатньо відпрацьованим залишається механізм відшкодування експортерам податку на додану вартість (ПДВ); нестабільність і непередбачуваність змін валютного курсу гривні; практична відсутність механізмів захисту прав інтелектуальної власності і неналежні умови для реалізації інноваційних проектів. Багато країн відходить від прямого субсидування експортних поставок та забезпечує розвиток наукових досліджень, їх використання в промислових галузях для стимулювання сфери виробництва з високою експортною орієнтацією. Крім цього держава виділяє кошти безпосередньо на стимулювання збуту експортної продукції за кордоном за рахунок організації реклами товарів та наданню дешевої інформації щодо кон'юнктури експортного ринку [5, с.75-77].

Емпіричне дослідження чинників технологічного експорту проводилось з допомогою векторної авторегресійної моделі з коригуванням помилки (VEC – vector error correction model) з двома лагами. Характер коінтеграційного зв'язку між показниками технологічного, сировинного експорту, обмінним курсом та промисловим виробництвом у країнах торговельних партнерах ідентифікувався за допомогою тесту Джохансена (табл. 1). У першій специфікації між залежними змінними з лагом 3 виявлено можливість 4 коінтеграційних рівнянь на рівні статистичної значимості 5 і 1 %. У другій специфікації простежується наявність 3 рівнянь з лагом 2 (5 і 1 %). Результати тесту підтверджують стійкий довгостроковий зв'язок між змінними, що дозволяє їх використання у моделі векторної авторегресії.

Тест Джохансена для залежних змінних

К-ть рів- нянь	$tech_exp_t, cpi_t, e_t$ та $indword_t$			met_exp_t, cpi_t, e_t та $indword_t$			Критичні значення	
	Лаги			Лаги				
	1	2	3	1	2	3	5%	1%
1	92.44**	130.26**	115.64**	115.38**	153.33**	100.46**	47.21	54.46
2	45.17**	42.76**	57.57**	57.19**	57.63**	40.96**	29.68	35.65
3	13.21	13.57	31.17**	19.45*	21.47**	10.83	15.41	20.04
4	0.23	2.89*	12.69**	3.34	0.55	0.02	3.76	6.65

Примітка: тестове припущення лінійний тренд (3), (**—1%, *—5%,)

Для економетричного дослідження використовувались наступні показники: ind_t — промислове виробництво в Україні (індекс, 1994=100); e_t — номінальний обмінний курс (грн за дол. США); $tech_exp_t$ — технологічний експорт (млн. дол.); met_exp_t — експорт металу (млн. дол.); cpi_t — індекс споживчих цін в Україні (1994 =100); $indworld_t$ — індекс промислового виробництва країн-торговельних партнерів¹; $metal_t$ — індекс світових цін на метал (1994 =100). У роботі були побудовані дві VEC моделі:

а) залежні змінні: $tech_exp_t, cpi_t, e_t$ та $indword_t$ незалежні: ind_t ;

б) залежні змінні: met_exp_t, cpi_t, e_t та $indword_t$, незалежні: $metal_{t-1}$.

На рис. 2-3 для кожної залежної змінної подано імпульсні функції відгуку змінних моделі на зміну інших залежних змінних, а також декомпозицію залишків, що характеризує вагу кожного чинника у змінах залежної змінної.

¹ Цей показник враховує дані ВВП (або промислового виробництва) Росії, Великобританії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Німеччини, США, Туреччини і більшості країн Східної Європи (всього — 15 країн, на які припадає понад дві третини українського експорту-імпорту). Нормовані вагові коефіцієнти розраховувалися на основі частки відповідних країн в обсягах українського експорту-імпорту.

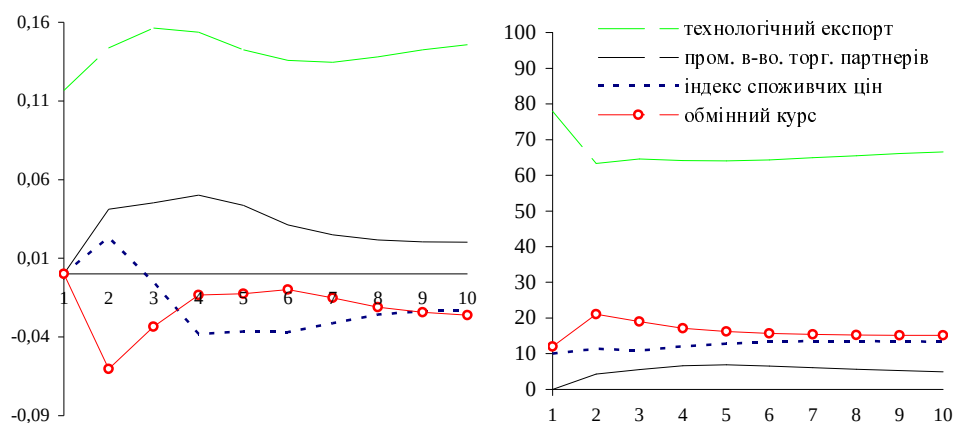

Рис. 2. Чинники та декомпозиція відхилень технологічного експорту

Вплив знецінення гривні на динаміку технологічного експорту є негативним (рис. 2), а в декомпозиції залишків його вага досягає 20 %. Інфляція спочатку незначно стимулює зростання технологічного експорту, однак вже з 3 кварталу перешкоджає його зростанню. Позитивно впливає на динаміку технологічного експорту зростання промислового виробництва країн торговельних партнерів. У декомпозиції залишків вагова частка індексу споживчих цін коливається на рівні 10-15 %, а частка промислового виробництва у країнах торговельних партнерах – на рівні 6-8 %.

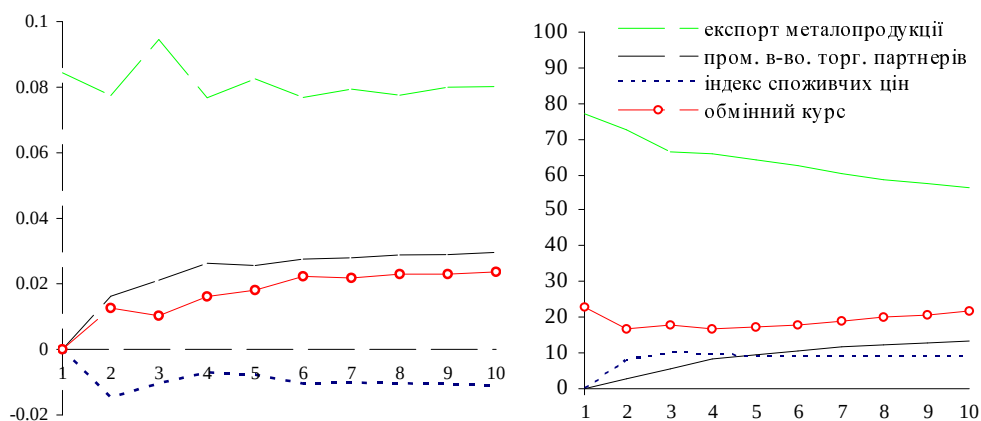

Рис. 3. Чинники та декомпозиція відхилень експорту металопродукції

Девальвація гривні допомагає у зростанні експорту металопродукції в Україні (рис. 3), причому позитивний вплив зростає. Також позитивно впливає зростання добробуту в країнах торговельних партнерах. Вплив інфляції – негативний. У декомпозиції залишків індекс споживчих цін та

виробництво країн торговельних партнерів знаходяться на рівні 10 %. Вплив обмінного курсу коливається на рівні 20-25 %.

Дослідження чинників технологічного експорту виявило недоцільність знецінення обмінного курсу та зростання інфляції для оптимізації структури експорту. Зміцнення грошової одиниці дозволяє знизити очікування інфляції і таким чином посилити виробництво технологічної продукції через збільшення реальної грошової маси; передусім це стосується економіки з високою залежністю інфляції від обмінного курсу [8, с. 317-340]. Ревальвація змусить виробників вживати ефективних заходів щодо покращення якості продукції, що змінить принципи конкуренції українських експортерів від зниження ціни до вдосконалення як споживчих властивостей товарів так і маркетингової політики та стратегії на зовнішніх ринках. Додатковими позитивними наслідками будуть зменшення кількості антидемпінгових справ проти українських компаній, зменшення вартості енергоносіїв, подолання нездорової явної та прихованої „доларизації” внутрішнього ринку.

Література:

1. Алимов О., Ємченко В. Промисловий потенціал України: напрями ефективного розвитку // Економічний часопис - XXI. – 2003. – №6. – С. 28-32.
2. Борецько В. Про забезпечення прискореного розвитку економіки України // Економіка України – 2005. – № 4. – С. 20-24.
3. Геск'єр А. Загальний огляд макроекономічної ситуації в Україні//Вісник НБУ. – 2001. – № 4. – С. 5-6.
4. Кіфтсіоглу Ш., Карааслан К. Порівняння макроекономічних показників Туреччини та східно-азіатських країн. // Проблеми і перспективи управління в економіці. – 2005. – №2. – С. 14-20.
5. Мельник Т., Куринська О. Шляхи удосконалення нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України за умов вступу до СОТ // Економіст. – 2004. – №6. – С. 74-79.

6. Сухоруков А.І. Проблеми та шляхи забезпечення конкурентної спроможності економіки України // Стратегічна панорама. – 2002. – №2. – С. 25-31.
7. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. – Т.І. / за ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – 816 с.
8. Шевчук В. Платіжний баланс і макроекономічна рівновага в трансформаційних економіках: досвід України. – Львів: Каменярь, 2001. – С. 405-441.
9. Шевчук В. Чинники українського експорту-імпорту в 1994-2000 рр. // Вісник ЛКА. – Вип. 10. Збірник наукових праць за матеріалами другої Міжн. економ. конф. “Економетричні методи і моделі в економіці: теорія і практика”. – Львів: Коопосвіта, 2001. – С. 50-59.
10. Шумська С. Інфляція чи ревальвація: яке з двох лих менше? (Емпіричний аналіз впливу на економіку) // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 3. – С. 127-146.
11. Awarez R., López R. Exporting and Performance: Evidence from Chilean Plants // Canadian Journal of Economics. – 2005. – Vol. 38. – No. 4. – P. 1384-1400.
12. Collington S. From Stabilization to Growth: Reconsidering Trade and Foreign Investment // Macroeconomic Problems of Transformation, H. Herr, A. Westphal. – Berlin, 1999. – P. 156-173.